

AYVALIK ALAN BAŞKANLIĞI DANIŞMA KURULU BAŞKANLIĞI'NA

Raporu Sunan: Ayvalık Kent Çalışmaları Derneği
(Kütük No: 10-032-067)

Tarih: Ekim 2026

Konu: UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ndeki "Ayvalık Endüstriyel Peyzajı" Kıyı Hattı Risk Analizi, Setur Marina-AVM ve 2. Marina Projeleri Tehditlerine Karşı "Katılımcı Ayvalık Merkez Kıyı Yönetimi, Kentsel Hafıza ve Koruma Eylem Planı" Raporu

I. GİRİŞ VE RAPORUN AMACI

Ayvalık, 2017 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne "Ayvalık Endüstriyel Peyzajı" (Ayvalık Industrial Landscape) başlığı ile kabul edilmiştir. Bu Üstün Evrensel Değerin (Outstanding Universal Value - OUV) omurgasını; kentsel sit alanı sınırında kıyı boyunca uzanan tarihi zeytinyağı fabrikaları, sabunhaneler, depolar, geleneksel rıhtım/iskeleler, kıyı peyzajını tamamlayan üretim yapıları ve kentin denizle kurduğu tarihsel-organik bağ oluşturmaktadır.

Ancak kent merkezindeki kıyı şeridi; ilk aşamada Setur Marina-AVM oluşumuyla başlayan, ardından Ayvalık Belediyesi öncülüğünde "hangi ad altında olursa olsun" kent merkezinin kuzey cephesinde hayata geçirilmek istenen 2. Marina / Çekek / Liman Genişletme Projesi ile doruk noktasına ulaşan ağır bir sermaye, dolgu ve ticarileşme tehdidi altındadır.

Daha da önemlisi; 2. Marina projesinin öngörüldüğü kıyı/deniz alanında, arşiv fotoğrafları, tarihsel haritalar ve mimarlık tarihi araştırmalarıyla sabit olan 19. yüzyıl Yel Değirmeni'nin izleri, temelleri ve littoral katmanı yer almaktadır. Kıyı silüetinin ve mekânsal hafızanın ayrılmaz bir parçası olan bu tür mirası yok sayarak dolgu ve liman inşa etmek, kentin katmanlı tarihini silmek anlamına gelmektedir.

İşbu rapor; kıyıda yeni dolgu alanlarının yaratılmasına ve kıyının özel mülkiyet/sermaye lehine kapatılmasına itiraz ederek; Ayvalık Merkez Kıyı Hattı için akademik, koruma doktrinine dayalı, UNESCO bürokrasisi ve normlarıyla uyumlu Kıyı Yönetimi Eylem ve Strateji Kararlarını Alan Başkanlığı Yönetim Planı sürecine ve Danışma Kurulu'nun değerlendirmesine sunmak amacıyla hazırlanmıştır.

KRİTİK UYARI: UNESCO MİRASI VE KENTSEL HAFIZA

Kıyı hattında yapılacak her türlü dolgu, ticarileştirme veya marina projesi, alanın UNESCO nezdindeki Otantiklik (Authenticity) ve Bütünlük (Integrity) kriterlerini doğrudan ihlal etmekte; 19. yüzyıl Yel Değirmeni gibi somut tarihsel izleri haritadan silme riski taşımaktadır.

II. TEHDİT ANALİZİ VE AKADEMİK / KURAMSAL DEĞERLENDİRME

1. UNESCO Bürokrasisi ve Mevzuat

- **Operational Guidelines §172 İhlali:** Dünya Mirası alanını etkileyebilecek ölçekteki projelerin UNESCO Dünya Miras Merkezi'ne önceden bildirilmesi zorunludur. Bildirim yapılmaması uluslararası ahde vefa ihlalidir.
- **HIA Eksikliği:** Uluslararası standartlarda Miras Etki Değerlendirmesi (HIA) raporu olmadan yürütülen projeler adaylık dosyasının reddine yol açar.
- **OUV & Bütünlük Kaybı:** Kıyıya dolgu yapılması, zeytinyağı endüstri mirasının denizle tarihsel lojistik bağını koparır.
- **Adaylığın Düşmesi Riski:** ICOMOS olumsuz SOC (Koruma Durumu) raporu düzenleyecek, Asil Liste hedefi imkânsızlaşacaktır.

2. Kentsel Hafıza ve Yel Değirmeni

- **19. Yüzyıl Yel Değirmeni:** Proje sahasındaki değirmenin izlerini içeren littoral katmanın doldurulması kentsel arkeoloji açısından *damnatio memoriae* (tarihsel silme) suçudur.
- **Venedik ve Floransa Tüzükleri:** Peyzajın ve topoğrafyanın özgün elemanlarının dolgu veya yeni fonksiyonlarla örtülmesi koruma doktrini ihlalidir.

3. Ekolojik Taşıma Kapasitesi

- **İç Deniz Ekosistemi:** Ayvalık iç denizi kapalı körfez yapısıyla hassastır. Dip taramaları ve atık yükü ötrofikasyona yol açar.
- **Mevzuat İhlali:** Posidonia oceanica yataklarının tahribi, 2872 sayılı Çevre Kanunu kapsamında çevresel suçtur.

4. Kamusal Kıyı Hakkı Gaspı

- **Anayasa Madde 43:** Kıyılar kamunun yararlanmasına açıktır. Marinalarla kapatılan kıyılar Lefebvre'in "Kent Hakkı" ilkesini ihlal eder.
- **Sosyo-Mekânsal Dönüşüm:** Geleneksel balıkçılar marjinalleştirilmekte, rant odaklı sermaye alanı yaratılmaktadır.

III. AYVALIK MERKEZ KIYI YÖNETİMİ STRATEJİK İLKELERİ

- **Strateji 1: UNESCO Normlarına Tam Uyum ve Proje İptali:** §172 uyarınca risk yaratan 2. Marina projesi derhal iptal edilmeli, şeffaf süreç yürütülmelidir.
- **Strateji 2: Miras Etki Değerlendirmesi (HIA) ve Bütüncül Koruma:** Transdisipliner heyetlerce Bütüncül Endüstriyel Peyzaj Koruma Programı hazırlanmalıdır.
- **Strateji 3: Kentsel Arkeoloji ve Kıyı Hafızasının İhyası:** Değirmen ve rıhtım izleri gün yüzüne çıkarılarak "Arkeolojik Kıyı Parkı" oluşturulmalıdır.
- **Strateji 4: Kıyı Kesintisizliği ve Kamusal Erişilebilirlik (Sıfır Dolgu):** Kıyı şeridinde yeni deniz dolgusu ve ticarileşme yasaklanmalı, engelsiz kamusal alan sağlanmalıdır.

IV. YÖNETİM PLANI EYLEM ÖNERİLERİ

Eylem 1: 2. Marina Projesinin İptali ve UNESCO Bildirim Süreci

Eylem 1.1: Marina/Liman genişletme projesi durdurulmalı; alana ilişkin imar planları "Kamusal Kıyı/Yeşil Alan" olarak revize edilmelidir.

Eylem 1.2: Alan Başkanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'na OUV koruma iradesini raporlamalıdır.

Eylem 2: 19. Yüzyıl Yel Değirmeni ve Kıyı Hafızası Arkeolojik Belgeleme Projesi

Eylem 2.1: Balıkesir Müze Müdürlüğü ve üniversiteler iş birliğiyle "Kıyı Arkeolojisi ve Belgeleme Çalışması" başlatılmalıdır.

Eylem 2.2: Değirmen izlerinin bulunduğu alan tescil edilerek "Arkeolojik ve Ekolojik Kıyı Parkı" olarak tasarlanmalıdır.

Eylem 3: Kıyı Fabrikaları İçin Transdisipliner "HIA ve Koruma Kurulu"

Eylem 3.1: Tescilli fabrikalar, sabunhaneler ve depolar için bağımsız bir "Endüstriyel Miras ve HIA Denetim Kurulu" kurulmalıdır.

Eylem 3.2: Özgün mimariyi, konsolidasyonu ve kamusal kullanımı esas alan tekil restorasyon rehberleri hazırlanmalıdır.

Eylem 4: "Sıfır Dolgu ve Kesintisiz Kamusal Şerit" Kararı

Eylem 4.1: SETUR Marina'dan Cunda köprü aksına kadar yeni deniz dolgusu ve işgaliye Alan Yönetim Planı ile yasaklanmalıdır.

Eylem 4.2: Kıyı şeridi tüm kırılğan gruplar için ekolojik ve kamusal yaya odaklı peyzaj düzenlemesine tabi tutulmalıdır.

Eylem 5: İç Deniz Ekolojik İzleme ve Küçük Balıkçı Destek Programı

Eylem 5.1: Su kalitesi ve Posidonia oceanica yapısı 6 ayda bir üniversitelerce ölçülüp kamuoyuna açıklanmalıdır.

Eylem 5.2: Geleneksel küçük balıkçıların barınma ve çekek ihtiyaçları sembolik ücretlerle güvence altına alınmalıdır.

V. SONUÇ VE TALEP

Ayvalık bir yatırım veya rant alanı değil; tarihi, kültürü, ekolojisi, kıyı hafızası ve UNESCO Adaylığı ile dünya mirası niteliğinde yaşayan bir kentsel sit alanıdır. Bu çerçevede Alan Başkanlığı Danışma Kurulu'ndan talebimiz:

1. Kent merkezinde planlanan 2. Marina projesinin derhal iptal edilmesi yönünde Danışma Kurulu tavsiye kararı alınması,
2. Projenin UNESCO adaylık sürecine vereceği zararların ve Operational Guidelines §172 kısıtlarının idari rapor olarak bakanlığa sunulması,
3. İşbu rapordaki eylemlerin Ayvalık Alan Yönetim Planı'na emredici maddeler olarak işlenmesidir.

Bilgilerinize ve değerlendirmelerinize saygılarımızla arz ederiz.

